

نوآم چامسکی

معماری زبان

محمد فرخی یکتا

www.ketab.ir

چهارشنبه چاهسکی، نوام ۱۳۲۸ م. Chomsky, Noam
چهارشنبه و نام پنداور، محمدرضا زبان انیام چاهسکی، ترجمه محمد فرخی بکتا.
چهارشنبه نشرو: تهران: روزبهان، ۱۳۸۹. چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. ۱۳۸۰-۱۳۸۰-۱۳۸۰
چهارشنبه: فهرست نویسی: انیام چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. ۱۳۸۰-۱۳۸۰-۱۳۸۰
چهارشنبه: زبان شناسی چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. ۱۳۸۰-۱۳۸۰-۱۳۸۰
چهارشنبه: کنگره، ۱۳۸۹، P1211/g2م ۱۳۸۹، چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. ۱۳۸۰-۱۳۸۰-۱۳۸۰

ویرایش و تولید
از: نوام چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. ۱۳۸۰-۱۳۸۰-۱۳۸۰
چهارشنبه: فهرست نویسی: انیام چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. ۱۳۸۰-۱۳۸۰-۱۳۸۰
چهارشنبه: زبان شناسی چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. ۱۳۸۰-۱۳۸۰-۱۳۸۰
چهارشنبه: کنگره، ۱۳۸۹، P1211/g2م ۱۳۸۹، چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. ۱۳۸۰-۱۳۸۰-۱۳۸۰

مترجم: نوام چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. ۱۳۸۰-۱۳۸۰-۱۳۸۰
کد پستی: ۱۳۱۲۷۷۳۹۱۲، تهران: روزبهان، ۱۳۸۹. چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. ۱۳۸۰-۱۳۸۰-۱۳۸۰
چهارشنبه: فهرست نویسی: انیام چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. ۱۳۸۰-۱۳۸۰-۱۳۸۰
چهارشنبه: زبان شناسی چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. ۱۳۸۰-۱۳۸۰-۱۳۸۰
چهارشنبه: کنگره، ۱۳۸۹، P1211/g2م ۱۳۸۹، چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. چاهسکی، نوام ۱۳۰ م. ۱۳۸۰-۱۳۸۰-۱۳۸۰

این کتاب بر اساس شیوه نامه انتشارات روزبهان تنظیم شده است
حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است

۱۱	پیشگفتار ویراستار مجموعه
۱۹	پیشگفتار مترجم
۲۳	پیشگفتار ویراستاران
۳۱	زبان و معماری زبان
۷۳	گفت و گو
۷۴	دایرة زبان‌شناسی
۸۵	فراگیری زبان
۹۶	نظریه زبان
۱۱۷	منابع

مقدمه ویراستار مجموعه
یا
در دفاع از تکثیر تکانه‌های کتاب

۱. متن چه می‌کند؟ آیا چیزی چون سیاست متن وجود دارد؟ و اگر دارد، چگونه چیزی است این سیاست متن؟ بیایید چنین سیاستی را این گونه تعریف کنیم: اینکه یک متن — که احتمالاً در اغلب موارد یک کتاب است — چگونه خوانده می‌شود و از رهگذر این خوانده شدن چه نیروهایی آزاد می‌کند و به کدام نیروهای «بیرون» می‌پیوندد و به محرک چه اعمال و کردارهایی بدل می‌شود، همان سیاست متن است. بی‌گمان سرانجام تکیه متن به چگونگی ترکیب تاریخی نیروهای درون و بیرون آن وابسته است، و این امری سرپا حادث و تصادفی است. اگر حرکت متن در فضا — زمان، توصیف دیگری از سیاست متن باشد، آن‌گاه تولید متن یا انتشار کتاب در حکم تلاشی است برای رخنه در فکرها و بدن‌های «مردم» از رهگذر حرکت مواج متن‌ها و کتاب‌هایی که خوانده می‌شوند. در واقع این همان امید پیش‌برنده کاروبار ماست؛ همان نیروی سوپراکوی که ما را به تداوم و تکرار آنچه بارها انجام داده‌ایم فرامی‌خواند.

۲. کتاب‌های این مجموعه به سودای تجهیز ما به ابزارهای مفهومی کارآمدتر منتشر می‌شوند؛ ابزارهایی که حین مواجهه ما با جهان پیرامونمان (احتمالاً) به کار می‌آیند و اساساً خود این مواجهه را می‌سازند و سمت و سو می‌دهند. البته این کتاب‌ها هم‌زمان، و حتی پیش از آنکه به ابزارهای

تودستی ما بدل شوند به مثابه ابژه‌های مواجهات تروماتیکی عمل می‌کنند — یا دست‌کم می‌توانند عمل کنند — که بر خود خواننده اثر می‌گذارند، و نیروی تکان‌دهنده‌ای وارد می‌آورند که (احتمالاً) ما را به چیزی متفاوت از آنچه بوده‌ایم بدل می‌سازد.

بی‌گمان اثر گذاری متن از لذت‌آفرینی و تکان‌دهندگی آن آغاز می‌شود اما انگیزه انتشار «مواجهات...» آن است که این کتاب‌ها به وساطت گره خوردن به دغدغه‌ها و مسائلی که با آن‌ها درگیریم به چیزی بیش از «لذت متن» بدل شوند و این ممکن نمی‌شود مگر آنکه نیروی متن، ما را حرکت دهد و به سوژه‌های درگیر با «امر واقع» بدل سازد. و این یعنی تجربه خواندن کتاب به مثابه مواجهه بر آشوبنده‌ای عمل می‌کند که «می‌تواند» آنچه را پیش‌تر ناگفتنی و نادیدنی بود دیدنی و گفتنی سازد و از خلال آفرینش امیال و علایقی که به ابژه‌های خود می‌چسبند و یا چنین ابژه‌هایی را خود به وجود می‌آورند، ژست‌هایمان را تغییر دهد و بر «تصمیم»‌هایمان اثر بگذارد و در یک کلام، زیستن‌مان را دگرگونه سازد. و این چیزی جز کار کتاب نیست. البته بالقوگی ناب متن هیچ‌گاه نمی‌گذارد از حیث آینده آن مطمئن باشیم. هیچ‌یک از ما نمی‌دانیم این متن‌ها از کجا سر در می‌آورند، نمی‌دانیم اصلاً اثری بر جا می‌گذارند و نیرویی آزاد می‌کنند و به مسائل

انضمامی مان گره می‌خورند و یا مسئله‌ای انضمامی تولید می‌کنند یا نه. اتفاقاً همین بالقوگی است که امید پس پشت این متن‌ها را زنده نگه می‌دارد. کتاب‌های اینجا توفیر چندانی با دیگر کتاب‌ها و مجموعه‌هایی که چاپ شده‌اند و می‌شوند، ندارند به انتشار کتاب‌های «مواجهات...» می‌بایست همچون تصدیق ضرورت تکرار و تداوم راه‌های کم‌وبیش طی شده نگرینست. شاید تنها چیزی که این کتاب‌ها را متمایز می‌کند صرفاً سوبه‌ای سوبژکتیو، یعنی همان انگیزه و امید محرک باشد که یکسره معطوف است به بیرون رفتن و فراگذاشتن از محدوده و پیوند خوردن به زندگی روزمره و گره خوردن به حیات سیاسی و اجتماعی. مسلماً این متن‌ها هیچ پیوند یا ربط بی‌واسطه‌ای با شرایط حاکم بر زندگی ما ندارند و به همین دلیل اثرگذاری (احتمالی) شان مستلزم میانجیگری و وساطت‌یابی آن‌هاست که در واقع چیزی جز سوژه‌مند شدن آن‌ها نیست، یا به بیان دیگر، وصل شدن به وضعیت تاریخی ما به وساطت سوژه‌هایی که نیروی متن یا تکانه کتاب بر آن‌ها اثر کرده، به تفکر واداشته و به عمل برانگیخته‌است.

۳. گرینش کتاب‌های این مجموعه تابع نیروی تروماتیک، زور محرک و تکان‌دهندگی پیش‌برنده‌ای است که در خود متن وجود دارد و به نوبه خود، «می‌تواند» موضوعات و مسائل نوظهوری پیش‌بگذارد و در عرصه‌های

گونگون، افق‌های جدیدی بگشاید و تکانه‌های آشوبناکش را در این عرصه‌ها تکثیر کند اما این تنها یک سویه ماجرا است؛ سویه دیگر به واقعیت ساده خواندن و خوانده شدن این کتاب‌ها و تحرک بخشیدن و اثرکردنشان مربوط می‌شود که گاهی وقت‌ها تابع بخت و اقبال است اما (احتمالاً) اغلب اوقات به جدیت و بی‌گیری خود خواننده در زنده کردن نیم‌مردگی متن‌ها وابسته است. بنابراین اهمیتی ندارد که این متن‌ها تا چه پایه انتزاعی‌اند و تا چه میزان از تجارب زیسته و مسائل در جریان ما فاصله دارند، مهم این است که تا چه پایه با آن‌ها درگیر می‌شویم تا بدان‌ها سویه‌ای تاریخی و انضمامی ببخشیم و «ایده»های آن‌ها را ناکجایی می‌گیریم تا در حیاتشان سهم شویم و نیروهای کارگذارده در آن‌ها را آزاد کنیم. از آنجا که این کتاب‌ها در راستای تقویت استحکامات نظری و تشدید مواجهه با «دیگری» و تشویق رؤیاری با «امر نو» منتشر می‌شوند، پراکندگی آن‌ها از حیث موضوعی و سنت‌های فکری، مسئله‌ساز نیست. تا آنجایی که به کارگزاران این مجموعه مربوط می‌شود، کتاب‌های «مواجهات...» به قصد مشارکت در حیات سیاسی و اجتماعی مان از رهگذر مداخله‌هایی متنی انتشار می‌یابند؛ مشارکت و مداخله‌ای که فقط در صورت اتصال به «بیرون»، در صورت گره خوردن به سوژه‌هایی که ردپاهای متن را دنبال می‌کنند و

نیروی محرک و اثرگذار آن را در فضا-زمان‌های چندگانه توزیع و تکثیر می‌کنند، «تکمیل» می‌شوند.

۴. کتاب‌های مواجهات «به‌راستی» به روی نقد و نظر خوانندگانش گشوده‌است. می‌توانید با این آدرس با «مواجهات...» و گردانندگان در ارتباط باشید:
movajehat.roozbahan@gmail.com

۵. امکان انتشار کتاب‌های این مجموعه با تشویق‌های محرک و حمایت‌های بی‌دریغ مدیران پیگیر و دوستان دلسوز داشتنی نشر روزبهان مهیا شد. از صمیم قلب از آنها سپاس‌گزارم.

حسام سلامت
بهار ۸۸

شاید «معماری زبان» را بتوان در زمره اندک آثاری دانست که در آن نوآم چامسکی با زبانی روان و ساده، با غیرزبان‌شناسان درباره مسائل فنی زبان به گفت‌وگو می‌شیند. چنین فرصتی را دانشگاه دهلی فراهم آورد. در ژانویه ۱۹۹۶ دانشگاه دهلی از نوآم چامسکی دعوت کرد تا در آن دانشگاه حضور یابد و در جمع دانشجویان و اساتید سخنرانی کند. موضوع این سلسله سخنرانی‌های چندروزه غالباً پیرامون اندیشه‌های سیاسی وی بود، اما تنها یک روز از این برنامه به مسئله زبان اختصاص داشت و در همین روز بود که محتوای کتاب حاضر شکل گرفت. تعداد صفحات این اثر محدود است اما در همین مجال کوتاه، مطالب گسترده و گوناگونی مطرح و به بحث گذاشته می‌شود. ریشه‌های فلسفی مطالعه زبان، مروری بر تاریخ زبان‌شناسی نوین، شرح آخرین نگرش‌های غالب در این رشته، تعاملات میان‌رشته‌ای و ارتباط زبان‌شناسی با سایر حوزه‌های فکری و نقد و چالش وضع کنونی دانش بشری از جمله عناوینی هستند که درباره آن‌ها بحث و تبادل نظر صورت می‌گیرد. همچنین گردآورندگان اصلی این اثر، یعنی پروفیسور موکرجی، پاتنایک و آگنی هورتی، شرح و حواشی مختصری نیز در قالب پی‌نوشت بر آن افزوده‌اند که شامل ارجاع‌های متنوع و پرشمار به آثار برجسته زبان‌شناسی نظری است.

یکی از اولین پرسش‌هایی که چامسکی همواره با آن رویه‌رو بوده، رابطه میان اندیشه‌های سیاسی او و نگرش‌های علمی و بالخصوص زبان‌شناختی‌اش است؛ چنانکه پروفیسور راماکانت آگنی هورتی - که اداره جلسه سخنرانی را برعهده دارد - نیز همین سؤال را در آغاز سخنرانی مطرح می‌کند. پاسخ چامسکی به این سؤال همواره منفی بوده‌است. او معتقد است که هیچ رابطه‌ای میان مواضع سیاسی‌اش و علم زبان‌شناسی وجود ندارد و حتی بعضاً اظهار می‌دارد که نظرات و باورهای سیاسی‌اش کاملاً شخصی است. او در آغاز فصل نخست، اشاره‌ای کوتاه به این موضوع می‌کند و دو عرصه را از یکدیگر بازمی‌شناساند. یکی عرصه پژوهش خردمدار است؛ او این عنوان را بر مطالعات علوم طبیعی می‌نهد زیرا باور دارد که بشر در این حوزه‌ها کمتر دچار دوگانه‌پنداری و نابخردی می‌شود. از سوی دیگر، حوزه اجتماعی را عرصه‌ای می‌داند که بشر هرگز - در طول تاریخ - نتوانسته‌است در آن به پیشرفت نظری چشمگیری نایل شود. او با یادآوری سخن دکارت، که معتقد بود شاید بشر برای پاسخگویی و یا حتی طرح بعضی سؤالات به اندازه کافی باهوش نباشد، مسائل اجتماعی و سیاسی را در این حیطه می‌نشاند. او بی‌پروا مدعی نقش منفی روشنفکران در پیچیده جلوه‌دادن مسائل عمومی زندگی بشر می‌شود. البته او هرگز ادعا نمی‌کند که مسائل پیش روی بشر در حوزه اجتماع و سیاست، ساده یا بی‌اهمیت هستند، بلکه برعکس، این مسائل را بسیار مهم و حتی تنها کلید بقای انسان بر روی کره خاکی می‌داند؛ نکته مورد تأکید او این است بشر در حوزه اجتماع و سیاست، قادر به نظریه‌سازی - چنانکه در علوم طبیعی می‌بینیم - نیست. به همین دلیل، روشنفکران و تخنیکان در این حوزه‌ها هیچ برتری‌ای بر مردم عادی ندارند. او از همین نکته بهره می‌برد و همه مردم را به شرکت در عرصه‌های عمومی و مبارزه جهت پاسداری از حقوق‌شان دعوت می‌کند.

چامسکی در دو زمینه صاحب نام است و بسیاری، او را حتی چهره‌ای جنبجالی می‌دانند. در زمینه سیاست، او یک فعال سیاسی - اجتماعی مستقل است و مواضع او بر ضد سیاست خارجی ایالات متحده شهرتی فراگیر

دارد. او خود را یک آنارشیست آزادی‌خواه می‌خواند و در مخالفت و مبارزه با قدرت‌های حاکم از هیچ فرصتی چشم‌پوشی نمی‌کند. اما از سوی دیگر، او یک زبان‌شناس است. نظریه انقلابی او در چارچوب کتاب‌های ساختارهای نحوی و جنبه‌های نظریه نحو، که به‌ترتیب در سال‌های ۱۹۵۷ و ۱۹۶۵ انتشار یافت، زبان‌شناسی را از بنیان دگرگون کرد و علاوه بر آن، قلمروهای دیگری همچون روان‌شناسی، فلسفه ذهن، زیست‌شناسی، هوش مصنوعی و رایانه و... را متأثر ساخت. هسته نظریه‌پردازی زبانی او عبارت است از اینکه بشر به واسطه موهبت ذاتی و فطری خود یا - به عبارتی نوتر - به واسطه برنامه‌ای ژنتیکی و زیستی صاحب استعداد زبانی شده است. این استعداد در نوع بشر، فارغ از نژاد و میزان هوش یکسان است اما در مقایسه با موجودات زنده دیگر، تفاوت کیفی عمیقی دارد، به‌طوری‌که زبان طبیعی انسان نمونه‌ای یگانه در دنیای زیست‌شناسی محسوب می‌شود. توصیف و تبیین این ویژگی ممیز بشری هدف نظریه دستور زایشی چامسکی است. به این ترتیب، گوناگونی زبان‌ها، پدیده‌ای ظاهری تلقی می‌شود و در واقع، تمام زبان‌های موجود، جلوه‌های خاصی از یک استعداد زیستی واحد شناخته می‌شوند؛ گوناگونی ظاهری زبان‌ها صرفاً به این دلیل است که اصول و سازوکارهای حاکم بر این استعداد زیستی بر بشر پوشیده بوده است. برنامه زبان‌شناسی نظری از دهه پنجاه قرن بیستم حول این رویکرد رشد و کشف و سی سال بعد، یعنی در اوایل دهه ۱۹۸۰ به تبلور رویکردی تحت عنوان «اصول و پارامترها» انجامید و برای نخستین بار اصول و سازوکارهای منطقی و مطلوب برای توضیح تنوع ظاهری زبان‌ها کشف شد. معرفی و توضیح این نظریه و اصطلاحاتش در این مقدمه کوتاه نمی‌گنجد اما چامسکی در مبحث پیش رو، به شکلی موجز، دلایل و چگونگی پیشرفت این نگرش را توضیح می‌دهد و نشان می‌دهد که چرا گوناگونی زبانی را پدیده‌ای ظاهری می‌داند.

سخنرانی دهلی بیشتر به معرفی مبانی و دستاوردهای کنونی زبان‌شناسی، یعنی «برنامه کمینه‌گرا» می‌پردازد. این برنامه تحقیقاتی که بر شانه‌های

نظریه اصول و پارامترها استوار شده، چرخشی اساسی در مطالعه زبان و طبیعت محسوب می‌شود، هرچند که زمینه‌های آن را می‌توان در علوم محض، همچون فیزیک نظری و امثال آن جست‌وجو کرد. چامسکی این پرسش را در می‌افکند که آیا می‌توان زبان بشری را راه‌حل بهینه طبیعت (و البته روند تکامل) در پاسخگویی به مسئله مهندسی ذهن دانست؟ به بیان دیگر، آیا زبان بشری را می‌توان دستگاهی فرض کرد که الزامات نظام‌های ذهنی/مغزی هم‌جوار با زبان را به صورت بهینه برآورده می‌کند؟ این نظام‌ها دست‌کم شامل نظام‌های مفهومی-نیتی و نظام‌های حسی-حرکتی هستند. اگر این برنامه به میزانی از توفیق دست یابد، دگرگونی‌ای شگرف در درک بشر از نظام‌های زیستی حاصل خواهد آمد. گفت‌وگو درباره این سؤال و این چشم‌انداز موضوع اصلی این کتاب است.

در خلال سخنرانی و گفت‌وگوها به برخی موضوعات فنی زبان‌شناسی اشاره و ارجاع می‌شود. هضم بسیاری از این موضوعات شاید نیازمند توضیح و شرحی مختصر و گاه طولانی باشد. ویراستاران این اثر در دانشگاه دهلی با مشاوره و نظر خود چامسکی پی‌نوشت‌هایی را در پایان هر بخش تدارک دیده‌اند. خوانندگان می‌توانند در صورت نیاز به آن پی‌نوشت‌ها مراجعه‌کنند و اگر همچنان خود را مشتاق به پیگیری مباحث دیدند، فهرستی نسبتاً مفصل از منابع مرجع زبان‌شناسی را نیز در آن پی‌نوشت‌ها خواهند یافت.

اندیشه‌های چامسکی همچون همه متفکران پرآوازه دچار بدفهمی و نادرست‌فهمی است؛ و بر این آفت، نقل‌قول‌های غلط نیز افزوده می‌شود. به عنوان تنها یک نمونه، می‌توان به «فرضیه ذاتی بودن» اشاره کرد. چامسکی را یکی از طرفداران و طراحان جدید «فرضیه ذاتی بودن» می‌دانند، درحالی‌که او خود معتقد است که چنین فرضیه‌ای وجود ندارد و در جای‌جای آثار و گفته‌هایش بر این نکته تأکید می‌ورزد. به عنوان نمونه، چامسکی در فصل نخست کتاب تأملاتی درباره زبان صریحاً بیان می‌دارد که «اصطلاح "فرضیه ذاتی بودن" را منتقدان بیش از حامیان به کار می‌گیرند؛ من خود هرگز از این اصطلاح استفاده نکرده‌ام، زیرا این

لفظ فقط گمراه‌کننده است و بس. هر نظریه‌ای در باب یادگیری که ارزش ملاحظه دارد، حاوی یک فرضیه ذاتی است.» وی در معماری زبان نیز بدین نکته اشاره می‌کند. این ملاحظات گویای آن است که میان نگرش چامسکی و آن چه به او نسبت می‌دهند چه فاصله‌ای وجود دارد، و همین فاصله، انگیزه‌ای شد برای ترجمه کتاب حاضر. برای راه‌بردن به نظرگاه هر متفکری ضروری است که مستقیماً به خود او رجوع کرد، اما متأسفانه همواره تکرار اظهارات دست‌چندمی و عامیانه، جایگزین کاوش اندیشه‌های اصیل می‌شود. این همان دردی است که استاد، دکتر کورش صفوی از آن با عنوان «شرح‌خوانی» یاد می‌کند و از همه یزوهندگان می‌خواهد که به مطالعه متون اصلی روی آورند. ترجمه پیش رو تلاشی است در ادامه همین دعوت. لازم می‌دانم از ایشان که زحمت بررسی ترجمه را به‌یاد برفتند سپاس‌گزاری نمایم؛ یقیناً کاستی‌هایی در این برگردان وجود دارد که همگی ناشی از دانش اندک و سلیختگی این نگارنده است. در همین مجال، از صاحب‌نظرانی که مرا مورد لطف خویش قرار داده‌اند تشکر می‌کنم. و همچنان امیدوارم که خطاها و بی‌دقتی‌های احتمالی در ترجمه این اثر را به من گوشزد نمایند. از دوست گرامی‌ام، حسام سلامت در انتشارات روزبهان سپاسگزارم که نشر این اثر به علاقه و کوشش او مدیون است. و شکرگزار همه دوستان و اساتید مشفق هستم که نامشان در این مختصر بر زبان و قلم نیامد ولی خود را یکسر و امدارشان می‌دانم.

پیشگفتار ویراستاران

نوآم چامسکی یکی از خلاق‌ترین و پرکارترین نویسندگان در زمینه زبان و ذهن است. او افزون بر نگارش کتب و مقالات بی‌شمار، همواره، در حلقه‌ها و جمع‌های گوناگون حاضر شده و خطابه‌ها و سخنرانی‌های فراوانی ایراد کرده‌است. او از موضوعات مورد علاقه‌اش با همگان سخن می‌گوید، و همین سخنرانی‌ها، محتوای چندین کتاب او را فراهم آورده‌است.^[۱] ما نیز بر آنیم که عنوانی دیگر بر این فهرست طولانی بیفزاییم. چامسکی در ژانویه ۱۹۹۶ برای مدت یک هفته در هندوستان بود و این دیدار را با یک سلسله سخنرانی در دانشگاه دهلی آغاز کرد.^[۲] از میان پنج سخنرانی مذکور، تنها یکی به موضوع ذهن و زبان معطوف بود.^[۳] این رویداد در جامعه دانشگاهی دهلی غوغایی آفرید. سخنان او در این جلسه، یک‌ساعت و نیم بیشتر نبود اما بحث و گفت‌وگویی داغ در پی آن آمد و مطالب و موضوعات بسیاری بیش کشیده شد. پرسش‌های بسیاری نیز به صورت مکتوب ارائه شد، ولی بی‌پاسخ ماند، که چامسکی پذیرفت تا پس از مراجعت به ام. ای. تی. به آن‌ها پاسخ گوید. مجموعه سؤالات دیگری نیز از سوی بخش زبان‌شناسی دانشگاه دهلی تهیه شد و برای چامسکی ارسال شد که او همگی را در مدت یک ماه پس از بازگشت از هند به دقت پاسخ گفت. ما می‌دانستیم که چامسکی هر جا برود، چنین واکنش‌های پر حرارت و پرشوری برانگیخته می‌شود اما چنین بحث و گفت‌وگوهای داغی هرگز در جامعه فرهنگی هند سابقه نداشته‌است. او پس از وقفه‌ای بیست و پنج ساله به هند آمده‌بود و با توجه به برنامه‌های کاری و دانشگاهی فشرده‌ای که دارد، معلوم نیست چه زمان دوباره چنین فرصتی در اینجا فراهم شود. بنابراین، جا داشت که این رویداد و شرکت پرشور

مخاطبان آن، در جایی ثبت‌افتد و علاوه بر این، پس از پایان این جلسات، درخواست‌های زیادی برای ارائه متن یا صدای ضبط‌شده سخنرانی‌ها مطرح شد. جامسکی با لطف خود به بسیاری از کنجکاوی‌ها توجه کرد، و پاسخ‌های مربوطه را به برگزارکنندگان جلسات بازگرداند اما پس از آنکه آن جمع پراکنده شد، مامسئولیت رساندن آن پاسخ‌ها به پرسش‌کنندگان را بر دوش خود حس کردیم و به همین خاطر کتاب حاضر تدوین شد.

دلیلی که در پس انتشار این کتاب، پنهان است یک جهت‌گیری فکری محض دارد: کار دشوار و پرزحمت شرح و بازکاوی وقایع و رخدادهایی که از اولین روزهای پژوهش در باب زبان^{۱۴} آغاز، و به ظهور برنامه کمینه‌گرا منتهی شد، بر عهده جامسکی نهاده شد. همچنین از او خواسته شد که از برخی نوآوری‌های فنی اخیر در دستور زایا - گشتاری سیمایی ارائه دهد. این دو انگیزه، باعث شد که این سخنرانی، هم عموم مردم و هم زبان‌شناسان حرفه‌ای را مخاطب خود قرار دهد.

خوانندگان، خود می‌توانند قضاوت کنند که جامسکی تا چه حد توانسته است بر این هدف جامه عمل بپوشد. باین همه، نفس چنین تلاشی، جای شگفتی دارد. خبر نشر هیچ اثر متبوع و جدیدی که طیفی چنین گسترده از موضوعات را در تنها یک نشست به بحث و نظر بگذارد به ما نرسیده است. تا آنجا که می‌دانیم، سخنرانی‌های منتشرشده جامسکی دو دسته‌اند؛ یا به عرصه عمومی و مسائل فلسفی می‌پردازد و تنها شمه‌ای خودمانی از کارهای فنی‌اش بیان می‌کند^{۱۵} یا پس از شرحی مختصر، در ژرفای بحث‌های فنی فرو می‌رود. او در این سخنرانی، هر دو شیوه را درهم آمیخت، و این کار را نه به خاطر برگزارکنندگان و برنامه‌ریزی دقیق آن انجام داد. گمان ما این است که او در این سخنرانی کوشید تا غنا و محتوای سخن را به درجه‌ای دست‌نیافتنی برساند.

در تاریخ علم غالباً چنین است که جهت‌گیری‌های مفهومی یک برنامه تحقیقاتی بازتاب چندانی در پژوهش‌های فنی آن نمی‌یابد. چه بسا که حجم عظیمی از استدلال‌های فلسفی، روش‌شناختی، و حتی استدلال‌های مبتنی بر شعور معمولی اقامه شوند، تا نکته‌ای مفهومی را ثابت کنند ولی تحقیق تجربی، فارغ از همه این‌ها به پیش می‌رود. اگر به همین زبان‌شناسی معاصر توجه کنیم، می‌توانیم ببینیم که توصیف چیزی مانند دستور جهانی، به عنوان یک موهبت^{۱۶} زنتیکی در نوع بشر، همواره هدف رسمی زبان‌شناسی نوین، از بدو پیدایش بوده است. باین حال، زمانی طولانی سپری شد اما تحقیقات تجربی سیمای روشنی از چندوچون اصول حاکم بر دستور جهانی ارائه ندادند و چگونگی عمل آن در پرده ابهام باقی ماند. به قول خود جامسکی، اولین پیشرفت عمده هنگامی روی داد که چارچوب نظری اصول و پارامترها در اوایل دهه ۱۹۸۰ وضع شد و این مقارن بود با تبلور مفاهیم بنیادی، در پیکر تحقیقات تجربی عینی.

این دستاورد، خواه‌ناخواه به چرخشی نظری در سبک و محتوای سخنرانی‌ها و

نوشته‌های چامسکی انجامید. مثلاً در کتاب *دانش زبان*^[۷] که در ۱۹۸۶ توسط چامسکی نگاشته‌شد، بخش بزرگی (یا بهتر است بگوییم مهم‌ترین بخش) از آن اثر، به بحث‌های فنی‌ای اختصاص داشت که محرک پژوهش‌های زبانی تا آن زمان بود. در آن هنگام، عرصه مناسبی برای اندیشه‌های فلسفی مهیا شده بود تا با یافته‌های تجربی ظریف و مفصل و ابزارهای فنی جدید درهم‌آمیزند.^[۸] تا پیش از آن دوره، این امکان وجود داشت که خوانندگان بدون زمینه قبلی حال و هوای این رشته را دریابند، بدون اینکه خود را درگیر مسائل فنی آن کنند. زبان‌شناسان حرفه‌ای نیز می‌توانستند از بخش‌های فلسفی بگذرند و بی‌هیچ کاستی، به محتوای استدلال‌ها پی‌ببرند. اما اندک‌اندک، پیش‌گرفتن هریک از این دو راه ناممکن شد.

رویکرد اصول و پارامترها، دستور جهانی^۱ و اصول حاکم بر استعداد زبانی^۲ را به کانون توجه پژوهش‌های زبانی وارد کرد.^[۹] ویژگی‌های ژرف و غیرمنتظره استعداد زبانی کشف می‌شد و راه بر طرح پرسش‌هایی گشوده می‌شد که تا چند سال پیش حتی در تخیل نیز نمی‌گنجید. پرسش‌هایی از این قبیل که آن بخش از ذهن / مغز که به فراگیری زبان اختصاص یافته، دقیقاً چه ساختاری دارد که در برهم‌کنش با محیط بیرونی، دستگاه زبان را به دست می‌دهد؟ کدام بخش نظریه زبانی، این ساختار را باز می‌نمایاند و کدام بخش، صرفاً ناشی از اقتضائات روش‌شناختی نظریه است؟ استعداد زبانی به کدامین معنا یک اندام زیستی است؟ شگفتی‌آور است که چنین پرسش‌هایی به‌راستی بتواند در یک چارچوب تجربی مستحکم مجال طرح بیابد. طیف وسیعی از دلمشغولی‌های مفهومی، تجربی، فنی و البته بسیاری بحث‌های عمومی در این برنامه نو، هم‌گرایی یافته‌اند.^[۱۰] در این میان، اگر یکی از این ستون‌ها مورد غفلت قرار گیرد، خطر گرفتاری در بند ناگوارترین اشتباهات بروز می‌کند و این خطر، نه تنها عموم خوانندگان، بلکه زبان‌شناسان حرفه‌ای را تهدید می‌کند به همین دلیل است که ضرورت انجام این مهم، و البته دشواری آن، هر لحظه دوچندان می‌شود.

خطابه اخیر - به اعتقاد ما، مجالی بود که در آن چامسکی تلاش کرد که از یک سو، مسائل فلسفی و مفهومی، و از سوی دیگر، نوآوری‌های فنی و پژوهش‌های تجربی را در یک قالب بریزد. او تاریخچه دستور زایشی را بازگو کرد و بر نکاتی که به شکل‌گیری برنامه کمیته‌گرا انجامید انگشت گذاشت. در این راه، او به شرح و بیان مفروضاتی درباره نظام‌های شناختی که زبان را در خود جای داده‌اند پرداخت و سرنخ‌هایی از سمت و سوی آینده این حوزه به‌دست داد. در همین بستر، برخی پرسش‌های قدیمی

از نو صورت‌بندی شدند؛ بعضی از مسائل محوری گذشته به کنار نهاده شده یا اساساً ترک شدند؛ و حاصل این تراش و صیقل، نمایان‌شدن منطق مستتر در این برنامه جدید (یعنی برنامه کمینه‌گرا) بود. آن دسته از خوانندگانی که به تاریخ تحولات درونی زبان‌شناسی نوین علاقه‌مند باشند، این خطابه را مملو از بینش‌های ژرف خواهند یافت. جای شگفتی نبود که همه حضار - و از جمله زبان‌شناسان حرفه‌ای نیز -

پرسش‌هایشان را مطرح‌کنند. حوصله چامسکی در پاسخگویی مبسوط، بسیاری از نکات را که در سخنرانی مسکوت ماند روشن کرد. به این ترتیب، خود سخنرانی و پرسش و پاسخ‌هایی که در پی آن آمد، به همراه هم، مجموعه‌ای واحد را آفرید که به واسطه آن، بسیاری نکات و حقایق برجسته برنامه کمینه‌گرا به وضوح معرفی و بیان شد.

چنانکه گفتیم، پاسخ برخی از پرسش‌ها در همان جلسه، و برخی دیگر بعداً از دانشگاه ام. ای. تی دریافت شد. هیجان (و البته سراسیمگی ناشی از این رویداد) باعث شد که چامسکی به برخی از سؤالات کتبی که قبلاً به صورت شفاهی نیز ارائه شده بودند پاسخ گوید؛ یعنی برخی سؤالات، هم پاسخ شفاهی داشتند و هم پاسخ کتبی. اما از آنجا که پاسخ‌های برخی از پرسش‌های واحد، تفاوت چشمگیری در سبک و محتوا نشان می‌دادند، ما سعی کردیم که پاسخ‌ها را تا حد ممکن در قالب یک متن منسجم جمع‌آوری کنیم. پس، یافتن پاسخ‌های «مخلوط» را به خواننده وا می‌گذاریم و تنها اذعان می‌داریم که اگر خوانندگان نتوانستند چنین پاسخ‌هایی را در متن بیابند، موجب تشویق و تسلی ما می‌شوند!

برنامه جلسات به شکلی بود که پرسش‌ها به طور کتبی تحویل و بدون ترتیب مشخصی پاسخ داده می‌شدند. ما از این نکته بهره‌ای بردیم و خود، آن پرسش‌ها را با وجود تنوع، به سه دسته تقسیم کردیم که تقریباً منطبق با هر یک از سه بخش سخنان چامسکی بود. ما پرسش و پاسخ‌ها را به همان ترتیب و برحسب کل به جزء، مرتب کرده‌ایم؛ این بخش‌ها عبارت‌اند از: دایره زبان‌شناسی، فراگیری زبان و نظریه زبانی. همچنین برای آن دسته از خوانندگان که مایل به پیگیری بیشتر بحث‌ها هستند تعدادی پی‌نوشت گردآوریم و نیز منابع مربوط به هر بحث را در ضمیمه هر بخش قرار داده‌ایم. چنانکه خوانندگان خواهند دید، چامسکی هنگام صحبت درباره آخرین موضوعات زبان‌شناسی، مرتباً، از احتمال محدود شدن مخاطبانش ابراز نگرانی می‌کند. به همین انگیزه، برخی از پی‌نوشت‌ها را با هدف آشنا کردن عموم خوانندگان با بعضی از مسائل فنی زبان‌شناسی آورده‌ایم.^(۱۱) یادآوری می‌شود که چامسکی اکثر بخش‌های افزوده را ملاحظه نکرده‌است، و به همین خاطر، مسئولیت صحت آن بخش‌ها کاملاً بر عهده این ویراستاران است.

این مهم به این طریق میان هر یک از سه ویراستار این اثر تقسیم شد: موکرجی

و پاتنایک پیاده‌سازی نسخه اولیه متن را انجام دادند.^(۱۲) سپس موکرجی، پیش‌نویس این پیش‌گفتار و فهرستی از پی‌نوشت‌ها و منابع را تهیه کرد. پاتنایک پی‌نوشت‌های فنی را آماده کرد و چند پی‌نوشت و منبع دیگر بر آن افزود. آگنی هورنی وظیفه بازبینی مطالب تهیه‌شده در هر مرحله را برعهده گرفت و در تمام مدت، هماهنگی‌های لازم میان موکرجی، پاتنایک و چامسکی را ترتیب می‌داد؛ هر یک از ما، مطالب تهیه‌شده خود را با دیگران در میان می‌گذاشت. این کتاب کوچک ثمره راستین یک تلاش جمعی دوستانه است که به واسطه حضور چامسکی میسر شد.

جا دارد مراتب تقدیر خود را نسبت به دانشگاه دهلی که از این رویداد حمایت کرد ابراز داریم؛ همچنین از موسسه تحقیقات پیشرفته هند (شیملا) که ما را در تهیه مطالب یاری کرد تشکر می‌کنیم. از پروفیسور آ. ک. سینا به‌خاطر کمک و ترغیب‌هایش تشکر می‌کنیم و به تیسنا باگچی که جمع‌آوری و ویرایش پرسش‌های ارسالی به چامسکی را برعهده گرفت سپاس ویژه می‌گوییم و در آخر، خالصانه‌ترین سپاس‌های ما به نوآم چامسکی تقدیم می‌شود که با علاقه‌ای سرشار، در این طرح یاریمان کرد.

ن. موکرجی

ب. ن. پاتنایک

ر. ک. آگنی هورنی